



*Н.М. Мещерякова*

*Національний університет внутрішніх справ,  
м. Харків,  
здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін*

## МОРАЛЬНИЙ АСПЕКТ ПРАВ ЛЮДИНИ

Специфіка розуміння прав людини проявляється в тому, що вони інтерпретуються насамперед як моральні норми.<sup>[1]</sup> Визнання усіма членами суспільства таких моральних цінностей як законність, справедливість, вдячність, порядність, співчуття та свобода слугують запорукою здійснення в цьому суспільстві прав людини. Спільність правового та морального регулювання полягає в тому, що ширше коло суспільних відносин складає предмет регулювання як права, так і моралі, вони є формами суспільної свідомості, нормативними актами і основними системами соціальної регуляції, що визначені умовами суспільного буття. Норми морального регулювання орієнтовані на такі категорії, як добро, честь, совість, гідність, справедливість, які є критеріями оцінки поведінки людей у всіх її проявах, у тому числі і в праві. Справедливість, як пише Дж. Роулз, "це перша чеснота суспільних інститутів. Тому в справедливому суспільстві мають бути встановлені свободи громадян, а права, які гарантуються справедливістю, не повинні бути предметом політичного торгу"<sup>[2]</sup>.

В справедливому суспільстві на першій план висуваються принципи відповідального користування свободами та визначального зв'язку свобод з правами людини. Права особи, перш за все, пов'язані з їх конкретною реалізацією як безпосередньо самою особою, так й іншими особами або державними органами. При цьому йдеться, безумовно, про активні цілеспрямовані дії. Бездіяльність же, навпаки, розцінюється як ненадання можливості реалізувати свої права, а це вимагає певного захисту. Свободи людини, навпаки, передбачають неутручання інших у їхню самореалізацію, не заважання їм. У такому разі заборонена сама дія, адже необхідно дати можливість людині здійснити свої законні волевільні зусилля, які також підпадають під захист. Отже, кожна відповідна ситуація може викликувати порушення, або прав, або свобод, або одночасно обох (залежно від втручання чи неутручання сторонніх осіб чи держави).

Відмінність моралі та права полягає в особливостях походження та формах їх буття, в методах, способах та засобах забезпечення їх приписів, санкцій за порушення моральних і правових норм; в характері, рідні та напрямках впливу приписів моралі та права на суспільну свідомість. Правові норми створюються, забезпечуються і

озвончуються примусовою силою держави, а норми моралі, навпаки, спираються на силу суспільних поглядів. Правові норми фіксуються в спеціальних нормативно-правових актах держави, а моральні не мають чітких форм вираження, хоча можуть закріплюватися в законодавчих актах.

Людина в силу свого безумовного значення має невід'ємне право на існування та вдосконалення, бути в суспільстві вільною особистістю. Проте для того, щоб це моральне право індивіда було гарантованим у процесі своєї реалізації, воно має бути захищене від зовнішніх випадковостей і чужого свавілля. А це передбачає певне обмеження особистої свободи або природних прав людини, підкорення особистісного начала вимогам загального блага, надособистісного забезпечення суспільних інтересів, що випливають із потреби забезпечення і захисту цілості і динаміки суспільної форми життя, яке передбачає розвинуту і вільну від егоїзму індивідуальність. Тобто, таке обмеження має по суті не стільки зовнішній, довільний характер, скільки внутрішній, об'єктивно обумовлений закономірністю як суспільної співпраці і співжиття багатьох. Певне обмеження особистої свободи індивіда - передумова певної свободи інших. Якщо будь-який індивід бажає скористатися можливістю реалізації свого певного природного права, здійснювати певні вільні діяння, то він має визнавати основні вимоги, обумовлені загальним суспільним інтересом, загальним благом, яким є забезпечення свободи і цілості суспільства. Задоволення останніх і є головною передумовою здійснення окремою людиною своїх прав і забезпечення своєї свободи. Факт проголошення законодавцем свободи особи вимагає і від держави відповідних реальних гарантій щодо забезпечення і здійснення цієї свободи.

Права людини набувають найвищу моральну цінність в разі поважного до них ставлення з боку суспільства. Ще не народжена дитина має право на життя, це має гарантувати їй захист від здійснення абортів. Бук проти абортів ґрунтується на концепції універсальності кожної людської істоти, що уособлює найвищий рівень розвитку буття на Землі. Право на життя та беззаперечна гідність людини - належать до сфери моральних явищ, є, так би мовити, моральним "параметром" особи.

Цільом не сподіваним є факт існування протилежної точки зору, що цільом виправдує здійснення абортів, причому апеляючи також до прав людини: права на приватне життя, права на цілковитий контроль над своїм тілом, права на власний вибір способу життя. Тобто основні права людини є джерелом прав жінки на здійснення абортів<sup>[3]</sup>.

З одного боку існування людської істоти в суспільстві - право ще ненародженої дитини на життя та право народженої дитини бути бажаною. З іншого боку існування людини - право людини на гідну смерть. Це не тільки питання, що зачіпає юридичні та моральні права на припинення життя невилковно хворих, душевнохворих та інших осіб, ціна життя яких, за висловленням Карла Бідінга, опускається "нижче нуля". Це питання торкається також професійного гуманізму та етики медичних працівників.

Існує багато думок і законодавчих позицій з цього приводу. В сучасних умовах, напевне, жодна з країн не має еквівалентної можливості забезпечити своїм громадянам право на гідну смерть у закладах на зразок хоспісів. Тому поступово в розвинених країнах приймаються закони щодо застосування етаназії як, так званої, пасивної, під якою розуміють припинення надання медичної допомоги, що прискорює настання природної смерті, так і активної, під час якої здійснюється введення людини, що помирає, певних ліків або викликаються інші дії, які тягнуть швидке настання смерті. Першим в світі Закон "Про право людини на смерть" прийнято в 1977 р. у штаті Каліфорнія (США). Згідно з ним невилковно хворі люди можуть оформити документ, в якому висловлюють своє бажання на виконання реанімаційної апаратури. У Фінляндії, Швеції та Нідерландах пасивна етаназія також вважається законною, проте підставою для її застосування є вільне і свідоме вищеплення пацієнта, причому аналогічні прохання від найближчих родичів визнаються юридично недійсними. У Англії, напевно, після довгих обговорень прийнято закон про безумовну заборону будь-якої етаназії, але, як за даними досліджень, пасивна етаназія все ж таки застосовується британськими медиками. Наведені приклади свідчать про те, що громадськість у зарубіжних державах поступово приймає пасивну етаназію. Діюча ж модель правової системи України не допускає етаназію в жодному вигляді<sup>[4]</sup>. Проект Цивільного Кодексу України, як документ, який має дати механізм реалізації положень, задекларованих у Конституції України, спирається на засоби застосування яких є морально виправдані. Ним заборонено задовольняти прохання особи про припинення життя. За словами Анатолія Довгерта, доктора юридичних наук, керуючий складом і суперечливу проблему етаназії, укладанні верувалися такими міркуваннями: "Цивільний кодекс базується на тих самих десяти заповідях, що і Біблія. Право безпосередньо пов'язане з мораллю, а наша мораль має християнську основу: життя від Бога". Проте, за відсутності належних умов для хворих та матеріального забезпечення медичних закладів, з огляду на світовий та

всесвітній досвід вже настає час для законодавчого регулювання в Україні процесу виключно обмеженої етаназії, яка б не суперечила чинному та перспективному законодавству.

Поняттям прав людини відображаються необхідні для існування і розвитку людини можливості, які зумовнюються досягнутим рівнем розвитку суспільства і мають бути загальними та рівними для всіх людей. Проте в кожному суспільстві, в кожній державі, при реальному здійсненні прав людини, при втіленні їх у життя вони напоюються цілком конкретним змістом і обсягом. Чого варті загальнолюдські назви прав людини виявляється лише тоді, коли вони використовуються для розв'язання реальних життєвих проблем реальних осіб у певних історичних умовах, за конкретних обставин. Закріплення в позитивному праві прав і свобод людини, що до теперішнього часу не розглядалися або розглядалися частково, має створити умови для здійснення державою своїх функцій щодо їхньої охорони та забезпечення.

#### ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

- <sup>1</sup>Macedo S. Liberal Virtues: Citizenship Virtue and Community in Liberal Constitutionalism.- Oxford, 1990.-P.29.
- <sup>2</sup>Ролз Дж. Теорія справедливості.-Новосибірськ, 1995.-С.20.
- <sup>3</sup>Lomasky L. E. Persons Rights and the Moral Community.- New York, 1987.-P.15.
- <sup>4</sup>Ст.ст. 115, 139 КК 2001 р.

#### ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

- 1.Lomasky L. E. Persons Rights and the Moral Community.- New York, 1987.- 283р.;
- 2.Macedo S. Liberal Virtues. Citizenship Virtue and Community in Liberal Constitutionalism.- Oxford, 1990. - 306 р.;
- 3.Street H. Freedom the Individuals and the Law.- Harmondsworth, 1964.-317р.;
- 4.Конституція України від 28 червня 1996 р.;
- 5.Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року;
- 6.Проект Цивільного кодексу України;
- 7.Ролз Дж. Теорія справедливості.-Новосибірськ, 1995.;
- 8.Цивільний кодекс України від 18 липня 1963 р.;
- 9.Філософія права: Навчальний посібник / П. Д. Біленчук, В. Д. Гвоздецький, С. С. Сливка; За ред. П. Д. Біленчука.-К.: Атіка, 1999-208 с.